

Examen VWO

Latijn

Vorbereidend
Wetenschappelijk
Onderwijs

19 | **94**

Tijdvak 1
Vrijdag 20 mei
9.00–12.00 uur

Tekstboekje

Tekst 1

1 — 1 Non enim corona consessus vester cinctus est, ut solebat; non usitata frequentia
2 stipati sumus; non illa praesidia quae pro templis omnibus cernitis, etsi contra vim
3 conlocata sunt, non adferunt tamen oratori terroris aliquid, ut in foro et in iudicio,
4 quamquam praesidiis salutaribus et necessariis saepti sumus, tamen ne non timere
5 quidem sine aliquo timore possimus. Quae si opposita Miloni putarem, cederem tempori,
6 iudices, nec enim inter tantam vim armorum existimarem esse orationi locum. Sed me
7 recreat et reficit Cn. Pompei, sapientissimi et iustissimi viri, consilium, qui profecto nec
8 iustitiae suae putaret esse, quem reum sententiis iudicum tradidisset, eundem telis
9 militum dedere, nec sapientiae, temeritatem concitatae multitudinis auctoritate publica
10 armare. (*Pro Milone paragraaf 2*)
11 .....
12 .....

2 — 13 Maar een sluipmoordenaar en een terrorist, hoe kan men die onrechtmatig doden?
14 Wat is de bedoeling van het gewapend geleide dat wij meenemen op reis? Zo iets zouden
15 we toch echt niet mogen hebben, als we er absoluut geen gebruik van zouden mogen
16 maken. We hebben hier dus te maken, heren juryleden, niet met een geschreven, maar
17 met een aangeboren wet, die we niet hebben geleerd, hebben horen vertellen of gelezen,
18 maar die wij aan de natuur zelf hebben ontleend, die wij daaruit hebben geput en die een
19 stuk van onszelf is geworden. Een wet waarvoor wij niet opgeleid, maar geschapen zijn,
20 waarmee we niet grootgebracht zijn, maar die ons in het bloed zit. Als ons leven
21 onverhoeds wordt bedreigd door gewelddadig optreden van schurken of tegenstanders, is
22 elk middel om ons leven te redden gerechtvaardigd. (*Pro Milone paragraaf 10*)
23 .....
24 .....

3 — 25 Quam ob rem, iudices, ut aliquando ad causam crimenque veniamus, si neque
26 omnis confessio facti est inusitata, neque de causa nostra quicquam aliter ac nos vellemus
27 a senatu iudicatum est, et lator ipse legis, cum esset controversia nulla facti, iuris tamen
28 disceptationem esse voluit, et ei lecti iudices, isque praepositus est quaestioni qui haec
29 iuste sapienterque disceptet, reliquum est, iudices, ut nihil iam quaerere aliud debeatis
30 nisi uter utri insidias fecerit. (*Pro Milone paragraaf 23*)
31 .....
32 .....

4 — 33 Haec sicuti exposui ita gesta sunt, iudices: insidiator superatus est, vi victa vis vel
34 potius oppressa virtute audacia est. Nihil dico quid res publica consecuta sit, nihil quid
35 vos, nihil quid omnes boni: nihil sane id prosit Miloni, qui hoc fato natus est ut ne se
36 quidem servare potuerit quin una rem publicam vosque servaret. Si id iure fieri non
37 potuit, nihil habeo quod defendam. Sin hoc et ratio doctis et necessitas barbaris et mos
38 gentibus et feris natura ipsa praescrispit ut omnem semper vim quacumque ope possent a
39 corpore, a capite, a vita sua propulsarent, non potestis hoc facinus improbum iudicare
40 quin simul iudicetis omnibus qui in latrones inciderint aut illorum telis aut vestris
41 sententiis esse pereundum. (*Pro Milone paragraaf 30*)
42 .....
43 .....

5 — 44 Quamquam haec quidem iam tolerabilia videbantur, etsi aequabiliter in rem
45 publicam, in privatos, in longinquos, in propinquos, in alienos, in suos inruebat, sed
46 nescio quo modo usu iam obduruerat et perculluerat civitatis incredibilis patientia: quae
47 vero aderant iam et impendebant, quoniam modo ea aut depellere potuissetis aut ferre?
48 Imperium ille si nactus esset, omitto socios, exterarum nationes, reges, tetrarchas; vota enim
49 faceretis ut in eos se potius immitteret quam in vestras possessiones, vestra tecta, vestras
50 pecunias: pecunias dico? a liberis, me dius fidius, et a coniugibus vestris numquam ille
51 effrenatas suas libidines cohibuisset. Fingi haec putatis quae nota sunt
52 omnibus, quae tenentur, servorum exercitus illum in urbe conscripturum fuisse, per quos
53 totam rem publicam resque privatas omnium possideret? (*Pro Milone paragraaf 76*)
54 .....
55 .....

6 — 56 Sed iam satis multa de causa, extra causam etiam nimis fortasse multa. Quid restat
57 nisi ut orem obtesterque vos, iudices, ut eam misericordiam tribuatis fortissimo viro quam
58 ipse non implorat, ego etiam repugnante hoc et imploro et exposco? Nolite, si in nostro

⁵⁹ omnium fletu nullam lacrimam aspexistis Milonis, si voltum semper eundem, si vocem, si
⁶⁰ orationem stabilem ac non mutatam videtis, hoc minus ei parcere: haud scio an multo
⁶¹ etiam sit adiuvandus magis. Etenim si in gladiatoriiis pugnis et in infimi generis hominum
⁶² condicione atque fortuna timidos et supplices et ut vivere liceat obsecrantes etiam odisse
⁶³ solemus, fortes et animosos et se acriter ipsos morti offerentes servari cupimus, eorumque
⁶⁴ nos magis miseret qui nostram misericordiam non requirunt quam qui illam efflagitant,
⁶⁵ quanto hoc magis in fortissimis civibus facere debemus! (*Pro Milone paragraaf 92*)

Tekst 2

Sprekend over de redenaars Demosthenes en Cicero schrijft Juvenalis:

..... Maar alletwee die sprekers
zijn in de woordenstroom van hun genie
juist omgekomen. Cicero's hoofd en hand
zijn daarom afgehakt.....
„O Rome, gelukzalig in de tijd
dat ik u heb geleid,” schreef Cicero;
en was hij in die stijl maar blijven spreken,
dan had Antonius' zwaard hem nooit bedreigd;
want één zo'n stuntelig vers is altijd safer
dan zijn beroemde, schitterend geschreven
tweede Philippica.

Juvenalis, Satiren X, 118–128
Vertaling M. d'Hane-Scheltema

Tekst 3

In zijn dialoog *De Oratore* legt Cicero een van de sprekers de volgende tekst in de mond:

Naast de mannen, niet gering in aantal, die ofwel zoals Themistocles, Pericles en Theramenes politiek aanzien genoten wegens hun tweeledige, maar niettemin ondeelbare wijsheid in woord én daad, of die zoals Gorgias, Thrasymachus en Isocrates onderwijs gaven in deze zelfde wijsheid zonder zich zelf met politiek in te laten, werden er vervolgens ook anderen aangetroffen, bij wie een overvloed aan kennis en talent gepaard ging met een hartgrondige afkeer van staatszaken en officiële verplichtingen, en die alleen maar hoon en verachting toonden voor de opleiding in de welsprekendheid. Van hen was de voornaamste Socrates [...]. Hij heeft aan degenen die de studie die hier aan de orde is, behandelden, bedreven en onderwezen onder één enkele benaming – immers, zowel alle theoretische kennis van belangrijke zaken als de praktische beoefening daarvan werd "filosofie" genoemd – deze gemeenschappelijke naam ontnomen, en in zijn gesprekken tussen de kennis van wijsgerig denken en die van stijlvol spreken, die in feite nauw samenhangen, een scheiding aangebracht.

Cicero, De Oratore III 59–60
Vertaling H. van Rooijen-Dijkman en A. D. Leeman

Tekst 4

Quintilianus bespreekt in zijn *Institutio Oratoria* VIII 6, 44 vv. het verschijnsel van de *allegoria*. Nadat hij daarvan enkele voorbeelden uit de poëzie heeft geciteerd, gaat hij als volgt verder:

In redevoeringen is het gebruik van een dergelijke *allegoria* frequent, zij het zelden in zuivere vorm; meestal is ze vermengd met letterlijk bedoelde woorden. Een complete en onvermengde *allegoria* vinden we in de volgende passage bij Cicero: „Ik vind het onbegrijpelijk en betreuenswaardig dat iemand zo zeer gebrand is op de ondergang van een (politieke) tegenstander, dat hij zelfs het schip waarop hij zelf vaart tot zinken probeert te brengen.” Een voorbeeld van het meest voorkomende, gemengde type is het volgende: „*Equidem ceteras tempestates et procellas in illis dumtaxat fluctibus contionum semper Miloni putavi esse subeundas.*” (*Pro Milone* 5).

Tekst 5

Uit de inaugurele rede van J.F. Kennedy is het onderstaande citaat afkomstig:

En daarom, mede-Amerikanen, vraag niet wat uw land kan doen voor u, vraag wat u kunt doen voor uw land; mede-wereldburgers, vraag niet wat Amerika voor u zal doen, maar wat wij samen kunnen doen voor de vrijheid van de mensheid.

Tekst 6

In 1930 publiceerde de Duitse auteur Kurt Tucholsky een satirisch stuk, getiteld „Hoe word ik een slecht redenaar?” Hieronder is het begin van zijn betoog afgedrukt.

Begin nooit bij het begin, maar altijd drie kilometer eerder. Zó bijvoorbeeld: „Dames en heren! Alvorens ik het onderwerp van hedenavond aansnijdt, zou ik zeer in het kort...” Hier staat al ongeveer alles, wat je voor een mooi begin nodig hebt: een keurige begroeting, het begin voor het begin, de aankondiging dat je zult gaan spreken en waarover je het zult hebben, en het woordje „kort”. Op deze manier heb je in een oogwenk aller harten gewonnen en houd je de aandacht geboeid. Want dat heeft de toehoorder graag, dat hij je redevoering als een moeilijke schoolrepetitie op zich af ziet komen, dat je dreigt met datgene wat je gaat zeggen, zegt en al hebt gezegd. En alles op een mooie omslachtige manier.

Tekst 7

In een analyse van het politieke klimaat in Rome doet Cicero in de onderstaande tekst een beroep op de aristocratische jeugd op te komen voor het algemeen belang. In de passage die direct hieraan voorafgaat, heeft Cicero kritiek geuit op de slappe houding van sommigen.

1 — 1 Qui autem bonam famam bonorum, quae sola vere gloria nominari potest,
— 2 expetunt, alii otium quaerere debent et voluptates, non sibi. Sudandum est iis pro
— 3 communibus commodis, adeundae sunt inimicitiae, subeundae sunt saepe pro re publica
— 4 tempestates, cum multis audacibus, improbis, nonnumquam etiam potentibus
— 5 dimicandum est. Haec audivimus de clarissimorum virorum consiliis et factis, haec
— 6 accepimus, haec legimus.

2 — 7 Neque eos in laude positos videmus, qui incitaverunt aliquando populi animos ad
— 8 seditionem, aut qui largitione caecaverunt mentes imperitorum, aut qui fortes et claros
— 9 viros et bene de re publica meritos in invidiam aliquam vocaverunt. Leves hos semper
— 10 nostri homines et audaces et malos et perniciosos cives putaverunt.

3 — 11 At vero qui horum impetus et conatus represserunt, qui auctoritate, qui fide, qui
— 12 constantia, qui magnitudine animi consiliis audacium restiterunt, hi graves, hi principes,
— 13 hi duces, hi auctores huius imperii semper habiti sunt.

— Cicero, *Pro Sestio* 139

regel 1	Qui autem Maar zij die
	bonorum bij mensen van aanzien
regel 2	otium rust
regel 2	iis <i>Dativus auctoris.</i>
regel 4–5	dimicare cum strijden met
regel 7	in laude positos (esse) in aanzien staan
regel 8	imperitus ondeskundig
regel 9	bene mereri de zich verdienstelijk maken jegens
regel 9	in invidiam aliquam vocare op een of andere manier een slechte reputatie bezorgen
regel 10	nostri de onzen
regel 10	homines <i>Accusativus.</i>
regel 12	resistere + dativus weerstand bieden aan
regel 13	auctor steunpilaar
regel 13	haberi beschouwd worden als

Einde